

MENTOR

LIST ZA SREDNJE-
ŠOLSKO DIJAŠTVO

Št. 6. ::: letnik II.

Urejuje :::

Anton Breznik

Oblastem odgovoren

Alojzij Markež

Za leto 1909/1910

Vsebina.

Študent naj bo . . . (F. S. Finžgar.) (Dalje)	121
Na pesku. (Jos. Lavtižar.)	126
Za lisico. Lovske slike. (Fr. Ks. Steržaj.)	128
Jesenski listi. (Prof. Fr. Pengov.) (Dalje)	130
Iz prijateljskega življenja. (Josip Logar.) (Dalje)	135
Navod za šahovo igro. (Andrej Uršič.) (Dalje)	141
Drobiž: Popravek. — Jakoba Alešovca izbrani spisi. — Kaj se da iz pisave brati. — Karamsin o Rusih. — Helvetius. — Washington o veri	142

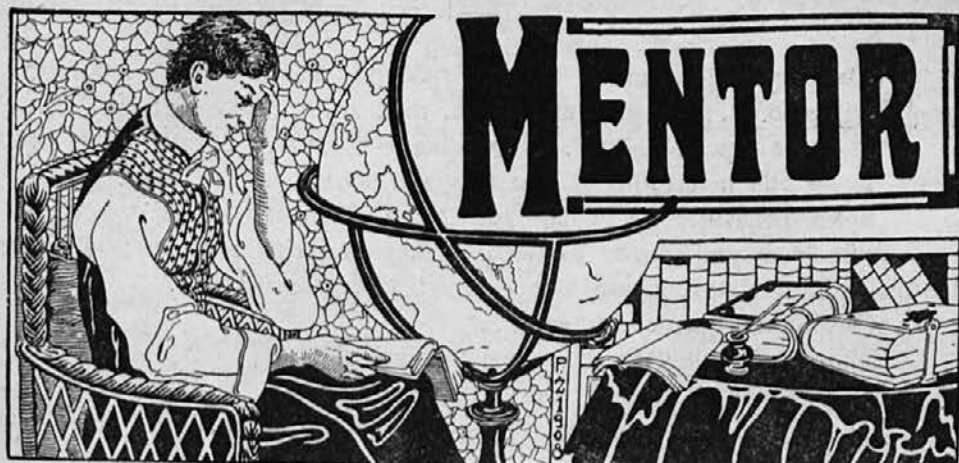

Lepa priložnostna darila. Največja in najbogatejša tvorniška zaloga.

Dobro in poceni se kupi le pri meni, kar je obče znano. — Ure budilke od 3 K naprej; nikelnaste lepe anker ure od K 4.50 naprej; srebrne cil-rem. ure od 7 K naprej; srebrne anker-rem. ure od 10 K naprej; diamantni prstan od 15 K naprej; briljantni prstan od 30 K naprej. — **Lepa novosti v kisa- in pravem srebrn po znižanih cenah.** Naročite novi cenik s koledarjem tudi po pošti zastonj. — Singerjevi šivalni stroji od 60 K naprej, tudi za pletenje (pouk brezplačen).

Fr. Čuden, trgovec in urar v Ljubljani.

Izhaja v zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano prvega dne vsakega meseca in stane za dijake dve kroni, za druge naročnike štiri krona na leto.

Letnik II.

List za srednješolsko dijaštvo.

Štev. 6.

F. S. Finžgar:

Študent naj bo . . .

(Dalje.)

Osnuje se nova zadruga.

Krznar Pepe je bušil hrupno skozi vrata v sobo. Umazano in posvaljkano čepico je vrgel ob tla, da je plesnilo kakor perici po plohu.

„Jaz sem socialist! Tristo dehorjev —“ je kričal jezno, pobral čepico in udaril z njo po mizi, da je pomolila svetilka dolg jezik izza cilindra in si komaj otela življenje.

„Jaka, ni je pravice!“

„Ni je — in je ne bo!“ je pritegnil nenavadno hitro Jaka in udaril s pestjo po mizi. Francelj je pa planil s stola in stopil k Pepetu:

„Pepe, jaz bom tudi socialist! Nauči me!“

To se je zgodilo tiste sobote-večer, ko je Francelj prvič znal latinščino brez izpodtike — pa za plačilo prejel samo zadostno. Jaka je bil ob tej novici užaljen prav tako kakor Francelj. Zakaj tudi njegov trud je bil zaničevan. Zato je Pepetov socializem našel rodovitna tla v teh dveh srcih, globoko prežaljenih. Z vnemo sta mu razodela dogodek iz šole.

„In mene je osleparil mojster za tri dvojače, lump!“

„Ni je pravice — in je ne bo!“

Vsi trije so ponavljali ta refren in tolkli ob mizo, da je šklepetala svetilka. Jaka — najmodrejši — jo je otel nesreče in postavil na peč.

„Maščujem se mojstru,“ je trdil Pepe.

„In jaz — počakam ga, ob mraku ga počakam profesorja Valentina in mu vržem kepo v hrbet.“

„Francelj, ti ne, jaz mu jo zagodem, da se mu ne zdi, kako,“ se je ponujal Jaka v strahu za Franceljna.

V ta hrup, ki je odmeval usodnih naklepov kakor v zboru anarhistov, se pojavi Julijo. Potrta, upognjena glavo, med zobmi laške kletvice.

Vsi so za hip obmolknili. Nenavadna je bila ura, ob kateri se je vrnil Julijo. In še bolj nenavadna je bila njegova žalost.

„Kako, prijatelj?“ ga je nagovoril Pepe. „Žalosten? Zakaj?“

Julijo je dvignil glavo, pogledal vsakega posebej s črnim pogledom, izbrusil glasno kletev, katere niso razumeli in izpregovoril:

„Ogoljufan! Vzame drugega . . .“

Kakor bi udarili v akord so vsi trije kriknili:

„Ni je pravice! Tudi pri nevestah je ni! . . .“

Julijo se je pa sesedel na stol in posegel z roko v bujne, črne lase in klel polglasno dalje.

„Ne kolni, Julijo,“ se je nagnil do potrtega Laha Jaka.

„Ne kolni in ne jezi se zaradi ženske. Ne veš li, da jih je za vsakega možkega pripravljenih devet in pol? Kaj bi se onegavil zaradi ene same?“

„Napij se in pozabi!“ mu je svetoval Pepe.

„Saj smo vsi jezni,“ je poskusil še Francelj svojo modrost.

„Zato se zmenimo, kaj bi?“

„Jaz predlagam za jutri vzajemen krok,“ je rekel Pepe.

Vsi trije so stali krog stola ob Juliju.

„Krok, kakor ga še nismo krokali!“ je povišal namen Jaka.

„Se ga bom napil, da se ga bom umrl in ga pozabil tega porka nevesta,“ se je razhudil Julijo in glasoval za predlog.

Edino Francelj je molčal in s široko razprtimi očmi ogledoval tovariše. Zakaj ni še vedel, kaj je krok.

Zato je potegnil Jaka za rokav, se uspel na prste in povprašal šepetaje:

„Kako bo to?“

Jaka se je pa zarežal na glas in razlagal:

„Fantje, Francelj bara, kaj je krok.“

Smeh. Franceljna pa sram, da je zardel.

Jaka je stopil široko pred Franceljna in razkladal dalje:

„Kaj je krok, baraš. Pravzaprav tega tebi še ni treba vedeti. Ti si namreč študent, majhen študent, in taki še ne smejo krokat.“

„Zakaj bi ne smeli?“ se je vrinil Pepe. „Jaz sem socialist. Enaka pravica za vse!“

„Pravice ni, kaj boš žužnjaj; krok pa bo — in za Franceljna tudi, ker ga zasluži. Torej fant poslušaj, da boš vedel, kaj je krok.“

Za neumne ljudi je krok — navadno pijančevanje. Ta reč je pa grda. Za modre je pa krok — zdravje. In sicer se ozdravi dvojna bolezen: prevelika žalost in preveliko veselje. Tako, postavim, smo mi danes vsi žalostni, da smo pravzaprav že jezni. Zato pojdemo jutri kroat. Posledica tega bo, da se bo izpremenila jeza v radost, kletev v pesem, polna mošnja — v prazno, lahka glava v težko. Tako si bomo nakopali drugih nadlog, ki bodo tako občutljive, da bodo današnja žalost prevpile — in nas ozdravile.

„Razumeš?“

Francelj je pokimal, razumel pa ni.

Pepe je zaploskal:

„Jaka, ti si govornik, ti grča žirovska! Zapiši se med socialiste. Na shodih bi govoril!“

„Jaz se ne zapišem nikamor; ali krokali pa bomo, za Franceljna plačam jaz.“

Tako navdušen Jaka že ni bil zlepa.

„Fantje, še nekaj. Pred Regino molk! Francelj ti pa priden, da boš smel zvečer z menoj. Izgovor že še dobim.“

Ko sta se Jaka in Francelj v nedeljo vrnila iz cerkve, sta Julijo in Pepe še ležala. Pepe je bral socialistični časnik o komunizmu, Julijo je gledal v zid in tuhtal. Jaka ni Francelj se nista menila za nju. Ker je bil dan oblačen, sta potisnila mizo k oknu in sedla.

„Kaj boš, Francelj?“

„Latinščine že ne, ker me je ogoljufal!“

„Prav imaš. Par dni je nalašč ne poglej.“

„Matematiko in nemščino bi —“

„Takò, takò,“ je poprijel Jaka in sta začela . . .

Nekaj pred pooldnem je prišla Regina v sobo.

„Skozi vrata sem čula! Kakor bi se čudeži godili. Tako je prav, Francelj, in vi, Jaka, na sedem let vse prav pride. Zares lepo od Vas!“

„Ho, gospa, — Francelj bo še odličnjak! Kako je že znal parkrat v šoli! In navsezadnje še jaz popuštím klešče in pilo ter se zapišem v latinske šole.“

„No, no, takega možakarja bi pač ne sprejeli v gimnazijo; brez koristi pa ni, če se učite s Franceljnom. Na sedem let, sem rekla, utegne vse prav priti. Zakaj, nič se ne ve!“

„Gospa,“ je poprosil Jaka vdano.

„Gospa, ko bi Franceljna pustili nocoj z mano v gledališče. Poskusiva, kdo bo razumel več nemščine.“

Ob tem je bil glas tako sladak, kakor bi govoril kdo drugi, ne Jaka z Žirovskega Vrha.

„V gledališče?! Je prepovedano.“

„Gospa, tudi drugi gredo. Dosti šolarjev sem že videl.“

„S stariši, seveda.“

„Tudi z inštruktorji.“

„Torej — Jaka — inštruktor?“

„I no, saj ne bom takole črn in podričan kakor sedajle.“

„Bi rad šel, Francelj?“

„Kajpada! Saj še (nikoli) nisem krolal!“

Franceljnu je ušla beseda. Jaka mu je v tem hipu stopil tako silno na mezinec, da bi mu ga bil strl, ko ne bi bil zavarovan z gorjanskim škornjem.

Regina je široko zinila. Črna petlja v redkih laseh se je nervozno potresla.

„Kaj govoriš, otrok?“

„Gospa, premislite in radujte se! Ta nedolžnost kmetiška še ne ve, kaj je rekel. Jeli gledališče krok? Francelj?“

„Nisem videl prvega in nisem poslušal drugega. Kaj jaz vem! Šel bi pa rad kamorkoli z Jakom, ker je moder in sva prijatelja, kaj ne, Jaka?“

„Sva in še bova! Skupaj trpiva in se učiva, pa bi se ne povesečila en večer. Saj pustite, gospa?“

Regini se je umirila nervozna petlja vrh glave.

„Naj bo, Jaka, ker vam zaupam. Ti Francelj, da se boš pa zato učil še bolj pridno.“

„Bom se pa.“ — *ahovec*

Popoldne je šla Regina z Matevžem k teti na kavo. Doma se je pa pričelo vsesplošno pripravljanje na sijajni razvoj kroka.

Že davno pred večerjo, ki je bila določena na šesto uro, je ta nova zadruga nestrpno čakala trenutka, ko se poreče: Začelo se je. Julijo, Pepe in Jaka so bili zlikani, umiti in počesani, vse kakor v prstanu. Še sesti si niso upali, da bi se ne prijel prah ali pa prilepil nepotreben madež na obleko. Edino Francelj je sedel na Jakovi skrinji in molče strmel v bodoči večer, v kateri ga je vlekla čudovita slà, zaeno pa mu polnil srce tesen strah. Kako bo, kaj bo? — Njegovi sostanovavci so ga skoro pozabili in se polglasno v pretrganih stavkih pogovarjali in zabavali. Večkrat so se bučno zasmeli in vselej takrat so se ozrli vsi naenkrat po Franceljnu. Ta pa ni razumel njih smeha, in na licu je bilo več žalosti nego veselja.

Večerja . . .

Hrepenenje in čakanje je bilo toliko, da niso izpraznili posode niti do polovice. Še molili niso po jedi, edini Jaka se je v naglici pokrižal in za njim še Francelj, ker je videl lep zgled.

Pa so šli in sicer v gledališče. Pepe na balkon, drugi trije na galerijo v zadnjo vrsto, da so bili z glavami skoro pod stropom.

„Pazi na klobuk!“ mu je naročil Jaka.

Francelj ga je zvil in zateknil pod suknjič, katerega je trdno zapel.

Nato se je zagledal. Bogata svitloba. Od spodaj je kipela lahka so-parica pomešana s parfumi. Ljudstvo je skrivnostno šepetalo. Nekateri so bili zamišljeni in mirni — kakor on. Drugi so se vedli zelo nedostojno, je sodil Francelj. Stali so in obračali zavesi hrbet. In to je bilo prav spredaj, v prvih vrstah. Zlasti častniki, kakor da kažejo zlate in srebrne gumbe ljudem. In daljnoglede so imeli. Za božjo voljo, daljnoglede, je preudarjal Francelj. Saj niso na Triglavu, da bi iskali gamzov. In vendar so nekaj iskali. Zakaj večkrat so obtičali v eni smeri in se začeli priklanjati. Vsi po vrsti: eden, dva, tri — in tako dalje. Kakor bi veter pihnil na klasje. Drug za drugim se je upognil v pasu. In vendar v tisti smeri ni sedel noben general, dasi je bilo tamkaj mnogo klobukov in peresa na njih . . .

Francelj se je tako čudil, da je vstal, stopil na prste in iztegal vrat čez glave prednjih vrst.

V tistem hipu je pa zadonela godba. Močan, vesel akord. Francelj ni videl godcev in zato ni vedel, jeli zadonelo iz neba ali pa je zagrmelo iz pekla. Prestrašil se je, da so se mu pošibila kolena in je zviška sedel zopet nazaj.

Jaka, ki je sedel ob njem, je pokazal zobe in ga sunil s komolcem: „Ardičina, to je šele začetek!“

V tem se je že dvigalo zagrinjalo —, z njim vred se je dvigal Jaka, z Jakom Francelj — in cela zadnja vrsta.

Francelj je z odprtimi ustmi strmel na pozorišče.

Zelen vrt, cvetoče drevje, pod njim mize, v ozadju snežniki. Vrt se je polnil od leve in desne z dekleti in fanti. Oblečeni so bili, kakor jih ni videl še nikjer in nikoli. In peli so in zamahovali z rokami. Vrveš je bil čedalje gostejši in živahnejši. Pa ni bil ples. Pretep tudi ne. Ampak —, kakor bi se šli maškare. Polagoma so se umirili, nekateri so padli okrog miz, petje je utihnilo in se je začel pogovor. Jaka in Francelj sta vlekla na ušesa — ali tej nemščini nista bila kos. Po razgovoru so se zopet vsi zasmejali, godba je udarila med smeh in vsi so peli kakor je razumel Francelj:

„Idoli, sidoli, ihaha, ihaha, haha, ihaha . . .“

Jaka je vkljub neumevanju stal trdovratno in tajno opazoval Pepeta na balkonu. Če se je zasmejal Pepe — zarežal se je Jaka, če je on ploskal, je udaril s težkimi rokami tudi Jaka. S tem se je obvaroval pred celo okolično blamaže. Še več. Celo imponiral je soseščini, ki je prišla v nemško gledališče kupit za štiri groše tedenske noblese, s katero so se bahali potem med tovariši.

Toda Francelj ni vzdržal. Vplivalo je nanj kakor dedova pravljica. Oči so se zaklopile, pred dušo so se pojavili domači snežniki — pastirjev vrisk in črede veselo zvončkanje . . .

Ko je minulo, se je prebudil iz sanj, ker ga je Jaka neusmiljeno potresel za ramo. Še na ulici, ob oglu Zvezde, kjer so čakali Pepeta, je bil Francelj razoglav in se še držal Jaka za rokav.

„Pojdimo!“ je rekel kot načelnik te zadruge Pepe.

Zavihnili so si ovratnike in šli h „Koštrunu“.

Tam so si izbrali okroglo mizo in naročili piva.

Francelj se je ozrl po okolici.

Dolga miza koncem sobe je bila natlačeno zasedena. Neprenehoma so peli kozarci, hihital prešerni smeh in krožila razglašena pesem. Nekateri so kričali, vstajali s sedežev in govorili. Pa jih ni nihče poslušal. Tudi ženske so bile med njimi.

Te so se smejale z visokim glasom, kakor bi cvilile.

„Kakor bi noreli,“ je vprašal Francelj Jaka.

„To je krok,“ mu je razložil.

„Pri nas bi takele dekleta s šibo zapodili domov.“

„V mestu je drugače.“

„Ali bomo mi nocoj še tudi tako norčavi?“

„Mi pa ne . . .“

Ob tem sta Pepe in Julijo oba zaeno vstala od mize in šla v šunder. Zakaj spoznala sta dobre prijatelje. Cela miza jih je hrupno sprejela v svojo sredo in nič več se nista ozrla nazaj.

„Pojdeva midva tudi med nje?“

„Ne; izpijeva in greva domov, kaj ne.“

Francelj je nagnil kozarec in poprosil:

„Kar brži!“

Jaka je preudaril po svoji grčavi poštenosti, da je edino modro, naj gre fant spat. Od mize je donela umazana pesem in se šopirila grda kvanta.

„Ne bom si nakopaval pohujšanja na dušo.“

Vstala sta in šla . . .

Drugo jutro ni nihče budil Franceljna ne njegovih tovarišev — zato je zaležal šolo, pomočniki pa delavnik.

Popoldne pa Francelj ni vzdržal doma. Pepe mu je napisal opravičevalni list, da je bil bolan in podpisal z levico gospođinjo Regino.

Ko je šel plašen h katedru, je drhtel list v njegovi roki: Srce je ključvalo kakor hudodelcu, ko nameri prvič korak proti zlu. „Laž.“ je kričalo v prsih, „vsaka beseda laž, podpis laž — vse laž —“

Razrednik Valentin je iztegnil roko po listu in Franceljna pogledal tako prodirno, da je ubogi študent natanko občutil, kako mu je bral v srcu greh in kriknil — z očmi samo —: „Lažnik!“

Toliko, da se ni siromak zgrudil pred katedrom in odmolil skesani confiteor . . .

(Dalje.)

Jos. Lavtižar:

Na pesku.

Po 58 urni vožnji smo došli s tovornim parnikom Amphitrite iz Aleksandrije v grško mesto Patras. Okolica je obdana sè zelenimi gaji, polnimi žlahtnega drevja, nad gaji pa sè vspenja visoko gorovje. Ob daljnem severovzhodu se vidi širok odrezan stožec, pokrit sè snegom. To je zavetje vseh pesnikov, Parnas, čegar vrh dosega ponosno višino 2459 metrov. Radi bi bili ogledovali dalj časa to divno pokrajino, toda parnik je kmalu odrinil iz patraškega zaliva in se obrnil mimo jonskih otokov proti morski ožini Otranto. Morje je mirovalo, sijalo je solnce, in da ni bilo preveč vroče, je pihljaj mili veter.

Slabše se nam je godilo drugi dan. Bližali smo se spodnje-italijanskemu mestu Brindisi. Nastopila je tako gosta megla, da se ni videlo nikamor. Pomorščaki so dajali znamenja sè zvonom, parnik je piskal in tulil, da b mu prišel kdo na pomoč, toda nihče se ni oglasil. Kapitan se je bal, da ne bi zavozil na plitvino, ki jih je dovolj v tem kraju, in ni mu ostalo drugega, kakor da je ustavil ladijo. Dve uri smo se sukali na istem mestu, slednjič je vendar izginila megla in pokazalo se je mesto Brindisi, stoječe

na podolgovati višini ter razsvetljeno po jutranjem solncu. Brez nezgode smo se pripeljali v pristan.

Na obrežju se je zbralo veliko radovednega ljudstva. Vse je bilo v živahnem pogovoru in poznalo se je, da se obravnava o važni zadevi. Kmalu smo izvedeli, da je med mestoma Brindisi in Bari obsedel neki parnik na pesku, odkoder se ne more premakniti in da čakajo popotniki rešitve že en dan in eno noč.

Hitro so izložili iz naše ladje, kar se je moralo izložiti, vstopilo je nekaj tujcev, namenjenih v Trst, potem pa takoj dalje. Ves čas smo opazovali z daljnogledi, kje bi čepela ponesrečena ladja. Najprej se je pokazala na morju pičlica, ki se je vedno bolj razširjevala v neko temno stvar ter postajala večja in večja. Bil je ponesrečeni parnik.

Enako jétnikom so iztegovali popotniki roke proti nam, ko smo jim prišli bliže. Bili so tudi res jetniki. Ako si prikovan na kraj, ki se z njega ne moreš geniti; ako zreš v daljavo, pa ni od nikoder pomoči; ako je vsaka ura čudovito dolga in te plaši misel, da zeva smrt proti tebi, in če si v taki sili celó na širokem morju: — ali ni to še hujše kakor jetništvo? Gotovo si je mislil marsikdo: Kaj imam tukaj opraviti, zakaj nisem ostal doma, kako težko sem se poslovil od svojih, kakor bi bil vedel, da nekaj pomeni. Kdo ve, kaj so ljudje vse obetali, da bi bili rešeni. Tudi defravdant, če se je nahajal kateri med množico, se je razburjal in se bal, da ga zaradi te zamude ne zasledijo preganjavci. Dosti vozlov je v človeškem življenju, in ta bi bil za poštene in nepoštene lahko osoden. Toda pogum! Ne boste zaostali, temveč dospeli, kamor ste namenjeni.

Kdo naj bi opisal veselje, ki je zavladovalo med popotniki, ko je prihajala pomoč! Že prejšnji dan sta jih skušali osvoboditi dve mimovozeči ladji, ena angleška in ena italijanska, pa ni šlo. Sedaj so ubogi ljudje trdno pričakovali, da jih otme naša, ki je bila mnogo večja kakor ponesrečena. Obe sta bili lastnini avstrijskega Lojda, toda naša je veljala za 3147, una z imenom Urano pa samo za 1684 konjskih sil. Torej upanje, da se bo dalo kaj narediti.

Ker bi tudi naš parnik lahko zavozil na pesek, trebalo je velike opreznosti in vedno meriti morsko globočino. Dokler je bilo morje okrog 100 metrov globoko, gibal se je parnik počasi, toda brezskrbno dalje. Ko pa je začela kazati mera samo 50 metrov, pomikali smo se še počasneje tako dolgo, da je iznašala globočina morja 20 metrov. Sedaj pa nič več naprej, sicer bi prišli tudi mi na peščeno podlago.

Pomorščaki so plezali po vrveh kakor vevice po vejah. Odvezali so čolne, viseče ob straneh ladje, spustili jih v morje in poskakali vanje. Potem so razpeli debelo, iz žice spleteno vrv od enega parnika do drugega ter z njo zvezali obe ladji.

Naš kapitan je bil mož kakih petdesetih let, precej velike postave in sivkastih, kratko pristriženih brk pod nosom. Govoril ni veliko; bil je pre-mišljenega vedenja ter odločnega značaja, kakoršen mora biti človek, ki mu je poverjena strogo odgovorna služba. Ob lepem vremenu bi bil morski

kapitan lahko vsak, toda v opasnih trenutkih je treba izrednih duševnih zmožnosti, da se odvrne preteča nevarnost.

Najprej se je večina blaga odstranila iz obsedelega parnika in naložila v jadrnice, ki so prišli z njimi Italijani iz bližnjih pomorskih krajev na pomoč. Parnik je postal mnogo lažji, upanje pa toliko večje, da se bo potegnil z nasipa.

Priprave so bile dovršene in lahko bi se bilo začelo s potegovanjem, toda kapitan se ni prenaglil, dobro vedoč, da človeška moč le takrat ka velja, kadar zna uporabljati okoliščine. Zato je počakal še nekega zaveznika, ki ga bo podpiral pri delu ter nadomestil mnogo konjskih sil. Ta zaveznik je bil pritok morja. Znano je namreč, da morje vsled vpliva solнца in lune vsakih šest ur upada, sledečih šest ur pa narašča. Tega naraščanja morja je kapitan počakal in šele potem je začel dajati povelja z vzvišenega stališča. In kdor zna zapovedovati, tistega radi poslušajo; zato je vsak pomorščak točno in hitro opravljal svojo službo. Stroji so ropotali, par je deloval do skrajno dopustne stopinje, železne vrvi so se vsled pritiska napenjale bolj in bolj: — toda ponesrečena ladja se ni kar nič zmenila za ves napor. Težko smo čakali, kdaj se začne gibati in kdaj splava s plitvine na morje, pa zaman. Tak parnik seveda ni voz, ki bi se vlekel iz luže, temveč velikan, ki mu je priti le z izredno močjo do živega. Od devetih zjutraj do štirih popoldne smo se vrtili okrog njega in brez uspeha. Vendar obupati nikar, mora iti.

Kapitan je veleval samozavestno, opazoval, kje bi bilo še treba zastaviti vse sile in kdo izmed vslužbencev bi ne bil na pravem mestu. Potem je začel ukazovati še z bolj krepkim glasom, in glej, parnik se je začel gibati kakor tisti, ki vstaja iz onemoglosti k novi moči, splaval je s peska in sledil našemu.

Kdor je že bil v kaki hudi zadregi, si je dobro zapomnil, kako mu je bilo pri srcu ob rešitvi ter je premišljeval, kako bi povrnil rešitelju njegovo dobroto. Vsi popotniki so sloneli na krovu, vpili na nas in mahali z robcami v znak hvaležnosti. Toda načelnik naše ladje, zavedajoč se, da je opravil dobro delo, ni čakal zahvale ali povračila, ampak je dal povelje: Naprej proti Trstu!

Fr. Ks. Steržaj:

Za lisico.

Lovske slike.

Jutro, lepo in krasno, kakor so samo v našem goratem Bohinju. Komaj vidna meglica nad nomenjsko vasjo, ki se vspenja ob skalnatih robovih. Jasnočisto solnce, ki zlata robovje, prijetna vonjava, jutranji zrak, šumenje gorske vode, ki se vrtoglavo premetuje po skalovju, neprestano žvrgolenje ptic, rumenorjavgkasta barva listov-

cev po obronkih in tisoče rosnih biserov vmes pa tanke, svilnate pajčevine, ki se lahko nosijo po jesenskem vzduhu, vse neprimerno lepo in divno, — da, taka jesenska jutra so samo bohinjska.

Stal sem na svojem stališču, koder mora priti lisica, kakor mi je zagotovil prejšnji dan lovec, ki je šel z menoj, da vodi pse pod robovje in jih v pravem času izpusti.

Vse mirno in tiho, šumenje Save po ravnini moti ta jutranji mir in pa tuintam včasih glas petelinov iz Nomenja.

Nič se ne gane okoli mene. Včasih se priziblje na vejici drobna čopasta siniča, poskoči in pogleda na vse strani in s pritajenim, smehu podobnem cici-ci odrfči z smreke na smreko; včasih pa zašumi list, ki se polagoma spušča od veje do veje.

In ta tišina, kako blagodejno vpliva na človeka. Sam v sredi velike narave, skoro človeku pa v korist in — razvedrilo. Misel se poraja za mislijo, oko se zazre v sinjo daljavo neba, ustnice se nehote nekoliko odpro, prsi se dvigajo prosto, neko sveto čustvo prevladuje — pozabljen je skoro namen, zaradi katerega sem prišel. Naenkrat pa nekaj zašumi za hrbtom; ko se ozrem, se posveti rjava glava, s špicastim, živordečim gobcem izpod košatega trnja.

Hitro puško k licu, en hip — en strel! Svitlih oči in žnjimi vred cele glave je zmanjkalo med grmovjem. Ker imam navadno le brezdimni smodnik, sem zapazil takoj, da ji je strel puhnil ravno pred nosom pest prsti v odprti gobec; zakaj nos se ji je namrdnil tako po strani kakor človeku, če mu je kaj neprijetnega udarilo v nos.

Ko sem stopil k grmu, ni bilo o zvitorepki nobenega sledu. Nevoljno sem se obrnil in sedel na skalico ob robu ter čakal psov, ki sta se v tem trenutku ravno oglasila. Daleč spodaj je zacvilil bolj globoko moj Togo in za njim kmalu njegov vredni drug Lord. Psa sta cvilila, da se je v dvakratnem odmevu odbijalo od nasprotnih sten onstran Nomenja.

V urnem diru sta drvila za lisico, ki je med tem že bogve kje brusila svoje kremplje . . .

Naslonil sem se v listje, podprl glavo z rokama in čakal, da pride lovec do mojega mesta, kakor sva se dogovorila.

Toda naenkrat planem po koncu. V robovju pod menoj je zaropotalo. Previdno se nagnem čez rob — ravno pod menoj prihaja po grmovju lep srnjak.

Hej, to me je zamrzelo okoli srca. Roke so se vidno tresle, ko sem naslonil puško k ramenu. — Vedno bliže — osemdeset korakov, — sedemdeset, — šestdeset, — lepo rogata glava se prikaže na planjavi, za njo slok vrat in zleknjeno truplo na tankih vitkih nogah. In tedaj sem sprožil. Žival se je vspela po koncu, še en skok — potem pa so ji omagale noge in spodrsnila je po robu v grmovje.

Hej, to se je razlegal veseli: »morto« proti prihajajočemu Podrobarju.
— Spotoma ga je pobral, ga zadel na rame in ga prinesel gori.

Seveda, to je bilo potem domnevanja in govorjenja, ali je rjavka zadeta ali ne. — No, zaenkrat si jo odkurila pred hudimi preganjavci — psi, kaj pa drugič brez psov na čakališču, ko te prižene lačni želodec zvečer? Kaj pa takrat, kdo bo vihal nos? Vederemo...
(Dalje prihodnjič.)

Prof. Fr. Pengov :

Jesenski listi.

(Dalje.)

Toplega jesenskega popoldne sedim na klopici v vrtu in gledam na bližnje gole gredice, na katere je bil nanosil veter liste raznega drevja, ki tvori skromen park pred hišo. Ko motrim tovariše ene in iste usode, se mi zazdi, da se zgiblje na lahko zdaj ta, zdaj oni list in — česa vsega ne izcimi domišljija! — celo lahno šepetanje, kot tihotni stoki mi prizveni na uho. Se ti ne zdi, sestra moja, kot da čuješ glas umirajočega lista, ki šepeta tebi in prijateljicam tvojim, ki jim pridejo slučajno v roke te vrstice, na uho besede nagrobnice :

Zdaj ste mlade, lepe, zale;
Koliko še boste let?
Tudi ve, čeprav nerade
Zapustile boste svet.

Precej nato pa čuješ drug, že skoro razpal list, ki ponavlja tolažeč sebe in tovariše s podobno mislijo, le v drugačnem refrenu :

Oj tiho, tiho srce moje!	Saj ni mi daleč več do groba,
Le malo časa še voljno	Navzdol že pot do njega gre;
Prenašaj bolečine svoje,	Tam bolečin potilne zloba,
Saj skoro vsega konec bo.	Tam si počilo boš, srce.

(Stritar).

Tretji list pa meni veselo : Jaz pojmem svojo usodo od mnogo bolj prijazne plati, kajti

— — — Odplula pomlad — — —

K nam zopet prispeje
Čez leto in dan
In znova naš svet
Bo v cvetje odet!...

Spomnite se, ljubi tovariši na pomladanski hrast, ki — — —

Pomlad odhajaje svoj dih pomladanj,
Je dihnila vanj;
A v njem se borita zdaj rast in propast.
List stari na hrasti
Kljuboval najhujši je zlimi,
O dihu pomladi pa mora odpasti
In novi izpod se izclmi.

Toda tudi tem mladim pomladanskim listom in popkom je že naprej zapečaćena usoda vsega pozemeljskega; in če — — —

List veli na hrastu sem jaz!
Vi mlado ste popje, začeli ste rasti,
Življenje, pomlad iz vas diše;
List stari k slovesu pa piše
To sodbo za vas:
„Vaš listek zdaj mlad in krasan
Čez leto in dan
Uvel na moj grob bo nastlan.“

(S. Gregorčič).

„O kako lepo, kako krasno!“ šušti cela zapušćena družba kakor iz enega grla, „to nam je povšeći.“

Komaj pa je izrećena beseda, se jim zazdi, kakor bi se dvigala zemlja pod njimi. In res, kot iz majhnega Vezuva se je vsipal sicer prav krotko in rahlo cel hribćek mehke prsti. Nato pa se prikaže iz malega žekna (Krater) sicer dobrovoljen, a nikakor ne salonski, ampak grd, starikav obraz — črva deževnika. Poštenjak pozdravi in meni, motreć posamezne liste sć strokovnjaškim očesom: „Gospoda moja, ravnokar sem slišal vaše žalostinke, pa tudi speve, iz katerih sem sklepal, da hranite še vesele upe v srcih; vaše želje so prav voda na moj mlin. Na potu je že zlobni jesenski dež in za vas in zame je bolje, ako se preselite k meni, doli v gorki spodnji svet.“

Ker niso vedeli listi nobenega pametnega ugovora, je pričel naš lumbricus terrestris, kakor so ga zmerjali stari Pliniji, svoje delo brez odloga in vlekel listni trifolij prav nežno in obzirno polagoma in polagoma v svoje temno kraljestvo, da jih iz same ljubezni — pohrusta; izpod neba doli pa je jelo na rahlo pršeti. Čez par dni je zadelal naš kućigazda vhod v svoj Hades, tako da bi ne mogla slutiti živa duša, kaj da se je zgodilo tu zgodovinskega, da nismo bili sami priće tega važnega dogodka, ki vam ga poročam.

Kar se je zgodilo tu, to se je ponavljalo ob jasnih in mrkih jesenskih dneh na stotisoćih jesenskega listja na travniku, polju in v gozdu; povsodi, kjer je ležal utrujen list, se je znašel tudi njegov grobar kot pijonir, ki je neutrujeno miniral in vlekel navzdol. Tako je dosegel marsikak list svoj pogreb in se je mnogo hitreje izpremenil v črno humozno prst, nego bi se bilo to sicer zgodilo.

Za uslugo, ki jo izkazuje deževnik našim jesenskim listom, mu hoćemo izkazati čast in mu govoriti daljši pogrebni nagovor; kajti smrt že izteguje izza onegale kamena svojo košćeno roko po njem. Poćakajmo!

Deževnik je po poklicu rudniški inženier. Njegova posebnost je naprava zemeljskih rovov. Iz tople globoćine, v kateri stanuje pozimi, vrta navpićne cevke debele za bolj droben svinćnik; te so gladke in okrogle, da jih pravilneje ne bi mogel napraviti najboljši vodnjakar. Pri tem pa mu ne dela najmanjše skrbi sicer važno vprašanje: kako spraviti spoti odvećno prst. Požre jo, pa je mir besedi. Črna, rodovitna prst ima v sebi obilno

rastlinskih trohnečih ostankov in zato je žrtje prsti tudi v današnjih časih še vedno obrt, ki se dobro rentuje. Če pa si zaželi naš znanec praznične pečenke, je tudi ta kmalu na mizi; ponoči si poišče nekoliko slamic, par vrbovih listov in travnih bilkic, najraje pa ima list korenja ali čebule, ter jih potegne v svojo luknjo. Ko čez nekaj časa segnijejo, mu gredo nad vse v slast. Svežih listov ne spravi v goltanec, ker revež nima nič zob. Zato je pa samo zelena zavist in grdo obrekovanje, vsled katerega je moral revež skozi desetletja trpeti, češ, da gloda rastlinam korenince. Ravno nasprotno je resnica, kakor sploh stokrat v življenju: deževnik je rastlinam najboljši prijatelj in slaba bi se godila našim poljem in travnikom, ko bi se zazdelo nekega dne deževnikom, da bi vprizorili štrajk s svojim tihotnim delom.

Pa tega ne razumete prav jasno, kajne da ne? —

Rekel sem ravnokar, da je črv prst. Toda v tej prsti so prebavljivi samo trohljeni živalski in rastlinski ostanki; teh je bore malo in večino povžitega izločuje črv v obliki majčkenih, klobasicam podobnih izmečkov. Ž njimi obloži stene svojih rovov, včasih pa spleza tudi navzgor in potem vidimo zjutraj take kepice v obliki majhnih kolutastih kupčkov na vrtu. Masa zemlje, ki gre na ta način skoz črvov želodec seveda ne pomenja ravno bogsigavedi kako veliko, toda število črvov na celi zemlji znaša milijarde in kakor povsodi tako velja tudi tukaj

„Zrno do zrna pogača
kamen do kamena palača.“

Neki naravoslovec je opazoval leto za letom črve in prišel do pre-pričanja, da spravijo v vlažnih pokrajinah leto za letom po 50.000 kg zemlje na enem samem hektaru na površje. Po Darwinu opravi to delo množica kakih 34.000 črvov. Ker delujejo deževniki že tisoč in tisočletja, zato ne bo napačna trditev, da je šla oranica celega sveta že parstokrat skozi želodec teh neutrudljivih delavcev. To je pa za uspevanje našega rastlinstva velikanskega pomena.

Leto za letom spravljajo slabotni črvi spodnje zemeljske plasti na vrh in vrhne navzdol; ne delajo torej v bistvu ničesar drugzega, kot dela leto za letom kmetiški gospodar: preoravajo njive, le da delajo to mnogo temeljiteje, nego naši očetje, kajti njihove cevke v zemlji segajo mnogokrat 2 do 3 metre globoko. Deževniki so torej prijatelji globokega oranja, o katerem mnogo slovenskih poljedelcev noče ničesar slišati, če tudi bi bilo marsikje tako zelo na mestu. Prst, ki pride na vrh, je vsled prebave zelo mehka in rahla, prav taka, kot jo potrebujejo nežne rastline; in „last not least“ (poslednje ni najslabše) kakor pravi Anglež, omogočujejo črvi se svojimi rovi tudi zraku in vodi, da moreta do rastlinskih korenin. Rastline pošiljajo silno rade svoje koreninice v take rove, ki so prevlečeni s prebavljenimi kepicami; in ako prikljujejo rastline krepke in lepo zelene iz zemlje in prineso obilno sadu, tako da se smeji očetu slovenskega dijaka srce v prsih, potem mu o priliki gotovo tudi povej, komu da se ima tudi deloma

zato zahvaliti in gotovo ne zameriš deževniku, ako radi teh zaslug tudi drži nekaj na svojo osebo.

Delo malega kopača je toliko bolj vredno našega zanimanja, ker je njegovo telo ustvarjeno tako preprosto, da mu ni zlepa para. V primeri z deževnikom je n. pr. beli črv ali ogrc, zavoljo katerega hudobij jih mora ubogi črv mnogo preslišati, naravnost razkošno oblečen škric. Saj ima na glavi čelado iz rdečkaste roževine, v ustih dvoje mogočnih klešč, šestero nog za hojo in po deset dihalnih luknjic na vsaki strani. Pri taki monturi je dobro biti ogrc. Vsega tega nima naš vrlina, niti dihalnih luknjic ne. Diha kar s celo tanko rožnordečo kožo, ki mora biti zato vedno vlažna. Ušes in oči tudi nima, tudi organov za pokušanje in vonj niso še mogli dognati na njem za gotovo.

In vendar ni neobčutljiv za svetlobo. Podaj se, mladi vrtnar ali vrtnarica, kakega toplega poletnega večera na vrt, v katerem je mnogo deževnikov, sè svetilko in opazil boš, da ti bežijo nočni sprehajavci nazaj v svoje luknje s tako naglico, da se kar sliši šuštenje begunov. Slepí torej ne morejo biti. Tudi vonj in okus mora imeti deževnik, kajti za nekatere rastline je posebno vnet, n. pr. za zelje in zeleno, za redkev in korenje in zna si jih poiskati tudi iz večje daljave.

Torej le ni prišel izpred Stvarnika obdarovan tako po očemski, kot bi se utegnilo zdeti na prvi pogled, in mož sam se čuti s svojim stanom popolnoma zadovoljnega. Vsaj ta, ki smo ga opazovali lepega majnikovega dne, je dosegel debelost in dolžino poštenega svinčnika in to je za črva gotovo zasluga, pred katero se spodobi da snameš klobuk. Saj je pa tudi imel danes, ko je peljal njegov rov skozi posebno rodovitno prst, prav dober dan in se je gostil, kakor mu je le srce požezelelo. Po taki južini pride tudi njemu na misel rek starih Rimljanov: post coenam stabis aut mille passus meabis. Za zadnji del, četudi ne v celi njegovi dolžini, se odloči naš modrina in jo mahne na izprehod.

Hoja je pri taki gospodi, ki je močno rejena, precej počasna. No, saj drugačne tudi ne pričakujemo ne; toda na tej hoji je še nekaj posebnega, česar ne opažamo pri nobeni živali razven pri deževnikovi sorodovini. Za hojo je njegova „koža“ prikrojena na poseben način. Sestoji namreč ta kožnati meh iz dvojne plasti mišic. Gorenja ali zunanja plast je sestavljena iz vlaken, ki oklepajo telo kot obročki sod, vlakenca spodnjega to je notranjega mišičevja pa tekajo podolgem preko telesa. Kadar se stisne gorenje mišičevje, se mora telo zožiti, zato pa tudi podaljšati: črv se stegne naprej; ko pa začne delovati podolžno mišičevje, se mora stisniti telo skupaj, postane krajše in prednji del, ki se je pritrdil na svojo podlago, potegne zadnji konec za seboj. Male ščetinice, ki jih nosi na svojih do 150 telesnih obročkih (segmentih) na vsaki strani (levi in desni) na dveh bradavicah, ga podpirajo pri tej hoji. Tako gre sicer počasi, a gotovo in varno naprej.

Naš možakar je ravnokar pričel svojo turo. Pot ga pelje naravnost proti cvetočemu grmičku rdečega jagodnjaka. Ubogi dečak! Da bi vedel, da komaj ped proč preži na te gotova poguba! Tam namreč sedi za ze-

lenim listom imeniten gospod v zlato se iskreči livreji, snaži svoje tipalnice in gleda tako nedolžno v svet, kot da ne bi mogel storiti žalega niti najmanjšemu črvičku.

Poznate ga vsi, mladi prijatelji, ki vam je delalo kdaj zabavo spoznavanje hroščev, ako vam predstavim znanca kot bakrenega krešiča. Taka gospoda ljubi dober oblizek. Sicer se pri naši mili Fragariji s priimkom vesca nikakor ne manjka slaščic; toda za kosilo, ki obstoji le iz medu ne mara naš junak. Z namrdenim obrazom mrmra predse: „To je hrana za nedorasle punčare, ki hodijo v dekliške šole, ne pa za stare junake!“

Pri tem pa se svetlikajo njegove oči pod zlatim oklepom tako divje in neukrotljivo, da se nam nehote vsiljuje misel; „Pred seboj imamo morivca najhujše vrste, enega izmed tistih, ki ne prizanaša niti lastnim bratrancem in sestričinam.“ Ni še opazil roparski vitez našega sprehajača, ki nima najmanjše hude misli v srcu. A sedaj jo zavije nesrečnik proti listu, naravnost v roparsko žrelo. Bakreni junak privzdigne črno glavo, vohljaje steguje tipalke po zraku in plane zviškoma kot strela nad slepega popotnika. Divje zasaja krilati ropar svoje ostre zobe, škarjaste klešče v mehko truplo uboge žrtve. Črv se brani, kakor se pač more, se zvija, se vlega na hrbet in poskuša ubežati. Uboga para! Proti takemu sovragu je ni rešitve. Vedno pogosteje padajo rane z bodalom, posebno meri bandit na rdeči, mesnati plašč, takozvani „clitellum“, neko odebelino proti sredini telesa, pod katero se nahajajo najnežnejši udje napadenca.

V neznanskih bolečinah se zvija črv, se ovija kot smokulja (Ringel-natter) vztrepetavajoč okrog svojega morivca in slednjič se ovije v smrtnem strahu še okoli stebelca nedolžne deviško cvetoče jagode, kot bi ga mogla le-ta oteti. Cvetlica gleda s svojimi kot sneg čistim obrazom na ljuti boj pri svojih nogah: „Kdo bi bil pač slutil, da ima ta fini, zlatoopremljeni gospod tako krviželjne manire!“ — Zdaj zagrabi hrošč črva na koncu repa in ga potegne preko cvetne glavice naše rožnice k sebi. Še parkrat vseka prav globoko ravno v sredino telesa; drgetanje žrtve pojema bolj in bolj, le konec dolgega, razmesarjenega trupla se zvija še krčevito semintja. Pa kmalu preneha tudi to: revež je nehal biti. Zmagovavec se začne gostiti in povzije velik del premaganca, pač barbarska navada, ki kaže, da se tega Malajca pač še ni doteknila niti senčica kake moderne kulture. To pa tem manj, ker uniči ravno družina brzcev, h katerim spadajo krešiči sploh veliko množino črvov, ki jih lahko prištevamo odličnim kulturonoscem, ki stojijo po starosti svoje kulture daleč pred kmetijstva veččimi prebivavci Nila in Babilona, daleč pred Kitajci in narodom aztekov. Da zaslužijo deževniki ime kulturonoscev po vsej pravici, smo dokazali pokazavši, da izpreminjajo nerodovitno grudo v rodovitno prst; delajo tedaj ravno nasprotno od mnogih kulturonosnih narodov iz družine „homo sapiens“, ki izpreminjajo obljudene kraje v zapuščene pustinje. Spomni se le na kulturno delo Angležev pri Indijanih ali Nemcev na poljski zemlji in v vzhodnji Afriki.

Pa tudi v naših gozdovih igrajo črvi ulogo izbranih kulturnih inženjerjev, četudi nimajo diplom kake visoke poljedelske ali gozdarske akademije.

Francoz E. Henry je delal poizkuse. Sredi večjega gozda je položil na tla štiri deske, pod katere je nastlal po 100 g listja štirih glavnih vrst gozdnega drevja, namreč hrasta, bukve, gabra in trepetlike. Črez teden dni je preiskaval mesto in našel, da ni bilo o gabrovem listju ne duha ne sluha več, dočim so bili ostali listi skoro še nedotaknjeni.

Drug poizkus je pokazal, da je povžilo 5 črvov v 66 dneh 6.745 g listja. Ker je bilo na 1 m² zemlje 30 črvov, zato je povžilo 300.000 črvov nahajajočih se na 1 ha gozda v 10 mesecih okrog 250 kg listja, približno deseti del vsega, kar ga pade vsako leto na tla. Iz tega razvidimo, da tudi črvi zbirajo med hrano, in da je za gozd posebno dobro, ako raste med drugim drevjem tudi nekoliko gabrovja. (Konec prih.)

Josip Logar:

Iz prijateljskega življenja.

(Dalje.)

Oglasil sem se za prosto predavanje. S Stankom sva večkrat premišljala, kaj družiti in veže dijake med seboj. Malo čudno sem pogledal, ko je med drugim dejal: »Prijateljske zveze niso vse skupaj nič. Nazori, prepričanje in pa moč, da si pridobiš za nje pristavev — to izda. Mislim, da je v tistih, ki so si ohranili zdrav čut za skupnost, organizacijo, dobro nadomestilo za prijateljstvo. Organizacija krepi posamezne, ker dobiva moč iz organizma, izločuje bolno, gnilo iz lastne moči — prijateljske zveze prično premnogokrat svoje uničujoče delovanje pri posamnih in ga končajo s pogubonosnim učinkovanjem za cele družbe. Ali imam že pametno sodbo o svetu in njega drvenju, ali pa še ne: v vsakem slučaju mi je tako prijateljstvo, kakor ga opazujeva med sovrstniki, nevarno. V taki družbi namreč ne pridem do dobrih, treznih misli, niti se ne morem ohraniti v njih.«

Torej naj potem pade ves mladi idealizem? Naj izgubi svoj čar tisto prijateljstvo, ki ima svoj vzor v učencu, apostolu ljubezni, Davidu in Jonatanu? Ne — prevažno vprašanje je to, da bi si ga upal tako hitro rešiti. Prihodnje počitnice se bom pripravil za predavanje o tej tvarini... Sem pa pridenem le glavne misli iz spisanega predavanja...

Dvojno je zlo, pod katerim ječimo v naših dneh. Do skrajnosti pritirano hlastanje po uživanju, mehkužnosti, ki jo le še krščanstvo paralizira, da ne izbruhne tudi nazunaj hujše nego za Neronovih časov. Ne trpi li pod njo umetnost, znanost, vse naše javno življenje? Preobjedeno, sito je vse tako, da ne zavžijejo več nobene hrane, če ji ni primešane opojne čutnosti. Kakor pa pušča nezmerno uživanje alkohola zle posledice v telesu, ravnotako lascivnost v duši.

Drugo zlo je pa sebičnost, egoizem, ki je prevzel ne samo posameznike, marveč že cele družbe. Kako mori ta črv vse naše življenje! Saj komaj pride kje do kake organizacije, saj se komaj kje zasnjuje kaj dobrega, že mora prenehati: kal smrti je postavljen z egoizmom v vsako napravo. Kramarska realna sebična politika — ta vodi ljudi našega časa. Iz najsvetejših stvari se drzne ubogi človek iskati trenutnega dobička. Izkorišča, izrablja, dokler more in kolikor more, potem se ne spominja več dane besede ne obljube.

Pa ne bom na dolgo utemeljeval aplikacije omenjenega zla na naše prijateljstvo. Preznana in prevečkrat preizkušena tvarina je to, da bi se bal ugovora od katerekoli strani. Pač pa je dobro, da si smo na jasnem, je li res pravo prijateljstvo, kar se tolikrat zaznamejuje s to besedo. Učenih definicij ne potrebujemo v tem raziskovanju; glavne točke, pogoje pravega prijateljstva pa lahko razberemo iz tega, kar so največji misleci napisali o tem. V tem pa se vsi strinjajo, da je temelj pravemu prijateljstvu ljubezen, tista ljubezen, po kateri vidi prijatelj v svojem prijatelju samega sebe, in mu zato želi dobro, pravo, resnično dobro. Od tod izrazi o prijateljih še iz klasičnih časov: *alter ego*, *dimidium animae meae*, in podobno. Vzemimo potem v roke ali Platona ali Aristotela ali Cicerona ali Tomaža Akvinca ali pa sveto pismo — vedno in povsod tako trezne, tehtne misli o tem vprašanju. Poštenost, navdušenost srca za to ali drugo čednost, sorodnost duha v drugi osebi, ki jo odlikuje krepost — vsled česar to osebo občudujemo, vzljubimo — želja, to vzljubljeno osebo podpirati v njenem teženju po dobrem, ji izkazovati znamenja najodkritosrčnejše, najčistejše nesebične ljubezni z zavestjo, da ceni, ljubi na isti način tudi prijatelj v nas naše teženje po čednosti, po nravno dobrem — to so bistveni pogoji pravega prijateljstva.

Ne bom preveč poudarjal, da zavračajo tako filozofi kot pedagogi — stari, krščanski in moderni — a limine od pojma prijateljstva vse pojave čutnega življenja, ki so bolj ali manj zavedni akti socialne plati naše narave ali pa so sama nagnenja, katerih moč in dolgotrajnost določuje kakovost telesa, predvsem pa živčevje. Ne samo, da ne priznavajo tem prikaznim našega čutnega življenja pojma prijateljstva, temuč morajo svariti pred njim kakor pred enim najhujših sovražnikov mladine. Zavozil jo je za poznejšo moško dobo, kdor se ni znal brzdati v mladih letih v tej stvari. Da bi vzdrževal znanja, vsled katerih trpi moja volja, moj značaj, moje boljše prepričanje — ko vendar vidim, da mi to prijateljstvo škoduje, dela ovire v izobrazbi mojega srca, da mi gine od dne do dne želja po duševnem napredku, po znanosti, po izpopolnjenju mojega značaja? — Ne, proč s to družbo, ki jo bom moral slej ali prej, ko pridem v zrelo dobo, obsojevati, njo in nje posledice.

Ali naj pa zato podcenjujemo, obsojamo vsako intimnost, vsako osebno prijateljstvo? Ne, marveč s sv. pismom blagrujemo njega, ki je prejel od Boga ta dragoceni zaklad, pravega, zvestega prijatelja. »Zvest prijatelj je močna bramba; in kdor ga je našel, je našel zaklad. Sè zvestim prijateljem se ne more nič primerjati, teža zlata in srebra ni nič vredna proti ceni njegove zvestobe. Zvest prijatelj je zdravilo življenja in neumrljivosti; in kateri se Boga boje, ga najdejo.« (Sirah. 6, 13—16.) Veliki možje — veliki po svetosti ali po mišljenju — pišejo podobno: „Popolnost“, pravi sv. Frančišek Sal., »ni v tem, biti brez prijatelja, marveč živeti v dobrem in svetem prijateljstvu. Čimvečja je čednost, na katero se opira prijateljstvo, tem popolnejše je prijateljstvo. Slabo, pogubno je prijateljstvo, če kdo vidi, kako sili njegov prijatelj v prepad, pa mu ne hiti na pomoč, ali se ga ne upa posvariti — dasi na občuten način — da bi ga s tem rešil. Pravo prijateljstvo nima tam obstanka, kjer vlada greh, zakaj greh razdere vsako prijateljstvo.« »Moje in mojega prijatelja srce,« priznava veliki sv. Avguštin, »ste bili tako tesno sklenjeni, kot da bi ju oživljala ena sama duša. In ko mi je umrl prijatelj, mi je postalo življenje grenko in dolgočasno.« »Zanesljiv in pošten prijatelj je največje dobro, ki ga moremo doseči«, modruje Sokrat. »A le dobri more biti prijatelj dobrega; skvarjeni ne more skleniti pravega prijateljstva niti z dobrim niti s hudobnim. Krepost je najboljša družica prijateljstva.« In Aristotel, ki je določil kar stopnje, po katerih se razodeva pravo prijateljstvo, piše: »Prijatelj je mladeniču koristen svetovavec, zrelemu možu sodelavec, starčku je pomoč in uteha.« Cicero v svoji znameniti knjigi *Laelius de amicitia* uči o prijateljstvu, kot da bi živel v krščanski dobi: »Brez prijateljstva ni življenja. Prava prijateljstva so večna... Prava svetovavka prijateljstva je krepost; zato je nemogoče, ohraniti prijateljstvo, ako si zašel s pota kreposti... Sveta zapoved prijateljstva je: nikoli ničesar zahtevati ali naprošen storiti, kar bi nasprotovalo poštenosti...«

In pesniki!

Wem der Himmel keinen Freund beschert,
Weh ihm! Der Mann ist keines Grusses wert! (Bodenstedt.)

Wie entzückend
Und süß ist es in einer schönen Seele
Verherrlicht uns zu fühlen; es zu wissen,
Daß un'sre Freude fremde Wangen röthet,
Daß un'sre Angst in fremden Busen zittert,
Daß un'sre Leiden fremde Augen wässern! Schiller.)

Ein Freund, der mir den Spiegel zeigt,
Den kleinsten Flecken nicht verschweiget,
Mich freundlich warnt, und herzlich schilt,
Wenn ich nicht meine Pflicht erfüllt:
Der ist mein Freund,
So wenig er's auch scheint.

Doch wenn mich einer schmeichelnd preiset,
Mich immer lobt, mir nichts verweiset,
Zu Fehlern gar die Hände beut:
Der ist mein Feind,
So freundlich er auch scheint.

(Gellert.)

Lepo misel izraža Goethe:

Dieser ist mir der Freund, der mit mir Strebenden wandelt;
Läd't er zum Sitzen mich ein, stehl' ich für heute mich weg.

Še samo našega Gregorčiča naj navedem:

A naj me peče, solza ne bo tekla,
Naj tare me, vpogniti se ne dam;
Stal bom ji v bran ko da bi bil iz jekla,
Stal tem trdnej vedoč, da nisem sam:
Da v borbi bridki duh bi mi ne klonil,
Na vas se, srea zvesta, bom naslonil.
Kedor je sam, lahko ga vsak zatira,
Če sam je, pasti mora še junak;
A kogar broj tovarišev podpira,
Pogum mu raste, dasi je šibak,
Stoterna moč tako se v slednjem zbira,
Iz čete vse za vse močan je vsak:
Tako naj duh od vas moči dobiva,
Ves vaš pogum se v dušo mojo zliva.

(Prijateljem.)

Prav ima pesnik. Pa njegove besede ne veljajo samo tedaj, ko treba prenašati zle udarce usode, ko stoji pred številnim sovražnikom. Še važnejšega pomena je zavest, da nismo sami, marveč obdani od zveste, udane čete somišljenikov. Pridejo trenotki, ko divja v našem srcu boj med dolžnostjo in svetnimi oziri, med »bi« ali »ne bi«. Kako redki so taki značaji, da bi ne vplivala na nje misel: Kaj mi porečejo drugi, če zvedo, da sem še vedno isti, kot takrat, ko sem še hodil v domačo cerkev? Kdo more zanikavati, da je ponajvečkrat tak začetek onemu tako nevarnemu procesu, ki se ponavadi neha s stagnacijo v verskem življenju?

»Nisem sam! Istega mišljenja je tudi ta in oni... Isti boj bojujemo vsi!« Ta zavest daje pogum, te povzdiguje, da ne popuščaš v svojih mislih in nazorih. Sladka zavest, ko braniš svoje prepričanje: Nisem edini v tem boju. Za menoj stoje prijatelji, ki nestrpnost čakajo, da sežejo tudi oni po orožju.

Prav v mladih, dijaških letih je bolj kot nekdanj potrebno, da si blaga, za dobro navdušena srca iščejo enako mislečih pristašev, sklepajo prijateljstva, ki jim bodejo v dan sile nad vse koristna. Zanimivo je, kako je sam Voltaire čutil, da bi bil pod vplivom dobrega prijatelja boljši on sam in njegova dela. Vauvenarguesu, nadarjenemu, globoko vernemu pisatelju, je dejal nekoč: »Ko bi bili nekoliko prej rojeni, bi bila moja dela precej boljša.« Vauvenargues pa je bil tudi kljub svoji mladosti mož, ki ni prodal svojega prepričanja tudi Voltairju na ljubo. V neko svoje delo je uvrstil tudi dvoje

verskih spisov. Voltaire je zahteval, naj to črta, češ, take stvari niso za filozofa. Vauvenargues pa ga zavrne: »Newton, Pascal, Fénelon, Bossuet, Racine, najprosvitlenejši možje sveta, in to v najbolj učnem stoletju, so na višku svojega življenja, v polni moči svojega duha, verovali v Jezusa Kristusa.«

Koliko jih mora podobno priznati: »Ko bi bil jaz imel takrat, ko so začeli vsled strahu pred ljudmi omahovati moji dobro začrtani nazoni, ko sem pod vtisom svetnih ozirov začel se sramovati svojega boljšega prepričanja in dan za dnem trgal in metal raz sebe eno dobro navado za drugo — ko bi bil imel takrat zvestega, značajnega, dobrega prijatelja, ki bi mi bil zaklical: Prijatelj, za nobeno ceno ne bom barantal s tako svetimi stvarmi, noben pritisk, nobena sila ne bo podrla, kar je dobrega v meni; in čednost je vendar nekaj svetega, pa naj bo ta ali ona — — bi li bil jaz prišel tako daleč?

Tako bodi prijateljstvo! Moč duha, ki teži po dobrem, se pred vsem kaže v njem. Saj to je ravno, vrline duha, srca, ki nam delajo osebo prijateljevo tako drago, ljubko. Prijateljska ljubezen, dasi se tudi prične z ljubko, dopadljivo zunanostjo, hoče, zahteva višjih motivov nego so samo telesni, posvetni.

Die Liebe scheint der zarteste der Triebe,
Das wissen selbst die Blinden und die Tauben,
Ich aber weiß, was wen'ge Menschen glauben,
Das wahre Freundschaft zarter ist als Liebe.

(Platen.)

Zato: proč z vso lascivnostjo, mehkužno ljubeznijo, ki prizanaša prijatelju vsako napako, hudobijo, ki odobrava vsako njegovo še tako nepostavno dejanje! »Freundschaft ist reiner, heiliger und geistiger, als es die Liebe ist, ein zartes Band der Geister, durch Harmonie im Großen und Edeln. Denn des Plato göttliche Liebe ist nur der Freundschaft schönes Ebenbild. Die reine Glut der Freundschaft lodert nie zur wilden Flamme der Leidenschaft empor... Es trübt kein Sinnenreiz durch falschen Schimmer den reinen Spiegel, in dem befreundete Seelen sich verbunden anschauen... rein ist diese von der Sinnlichkeit beschränktem Streben, und die schöne Blume entspriest nur aus dem heiligen Boden der hehren Freiheit.« (Goethe.) Ljubi prijatelja, ki si ga preizkusil, toda ljubi ga z ljubeznijo, kakor jo opisuje sv. Pavel; ljubi ga z vso ljubeznijo, ki je vezala Davida in Jonatana; ljubi ga tako, da bode svet strmel, kot je tudi nad Gospodom vsled njegove ljubezni do Lazarja: »Glejte, kako ga je ljubil!« Ljubi ga, kakor je bil ljubljén apostol ljubezni, da se bode tudi tvoj prijatelj čutil srečnega v zavesti te ljubezni! A vsaka prikrivana, bolehana, sentimentalna, lascivna ljubezen razširja smrad, ki ga tudi moderni svet ne prenaša — ki mori možatost, odločnost volje. Försterju ne odrekamo izkušnje — in kako on biča s popolnoma naravnega stališča to zlo mehkužnosti, ki dela zdrave fante nesposobne za resen napredek!

Sicer pa mož zdravih načel, ki gre pogumno za svojimi nameni, ne meneč se ne za hvalo ne za grajo, dobi dovolj dobrih, zvestih prijateljev. Delo, značaj, dobrohotnost nasproti ljudem, to je, kar nas dela pri drugih priljubljene, nam pridobiva prijateljev.

Samo še en slučaj pravega, moškega značaja in nežnega prijateljstva. Imeni Burke in Fox ste dovolj znani iz zgodovine angleškega parlamenta. Osebnost prijateljstva je ta dva slavna državnik tesno združevalo. Francoska revolucija je povzročila, da so tudi na Angleškem jeli premišljevali, bi li ne bilo že prilično, da bi se uvedle tudi na Angleškera podobne reforme kot na Francoskem. Burke, najhujši nasprotnik nasilnega preobrata, je označil svoje stališče v prezanimivi knjigi »Reflexions on the french revolution«. Fox pa je bil nasprotnega mnenja. V parlamentu sta si stala kot najhujša sovražnika nasproti, dočim sta si bila v zasebnem življenju najboljša prijatelja. »Bežite pred francosko revolucijo!« je svaril Burke ter zatrjeval, da je pripravljen za to načelo žrtvovati vse, če treba tudi stare prijatelje. Fox, ki je čutil, kam merijo te besede njegovega prijatelja, je iznenaden pripomnil, da nasprotujoča si naziranja vendar ne izključujejo prijateljstev. Burke pa ga nakratko zavrne: »Pač. Izpolnil sem svojo dolžnost, dasi za tako drago ceno, z izgubo prijatelja. Najina zveza se s tem neha.« Strah, opisuje ta dogodek v angleški zbornici Villemain, se je pojavil na obrazu vseh članov; Fox se je na glas jokal. Prijatelji Foxovi so izkušali posredovati — a Burke se ni dal pregovoriti. Bil je ta dogodek svetovnega pomena v zgodovini, pristavlja zgodovinar, ko poroča o posledicah te razdružitve.

Tako je moško. Če čutim potrebo, da si poiščem prijatelja, se bom poprej seznanil z njegovim mišljenjem, njegovimi nazori. Hvala pa za tako prijateljstvo, kjer bi moral čutiti njegove zle posledice v izobrazbi duha in srca!

Srečni, trikrat srečni, komur je nebo podelilo pravega, odkritosrčnega prijatelja! Srečen, kdor tvega, kadar treba, čas, denar, tudi življenje z mirnim srcem, veselo zavestjo, da je prijatelj tega vreden! Če imaš takega Davida na svoji strani — o potem sprejmi z radostnim srcem Jonatanovo vlogo: prepusti mu drage volje tudi dedno kraljevsko krono!

Živelo zdravo, pošteno, idealno prijateljstvo!...

Ne vem, kako so sprejeli te moje misli sošolci. Mnogim, zdi se mi, sem iz srca govoril. Stanko mi je pa prav prijateljsko in z odkritim veseljem stisnil roko. »Samo«, je pristavil, »moč, vpliv organizacij na začetek in razvoj prijateljstva bi bil moral veliko bolj markantno poudariti. Vstrajam še vedno, da so organizacije redno zdravejše, potrebnejše, koristnejše nego osebna zblížanja.«

Andrej Uršič:

Navod za šahovo igro.

(Dalje.)

Začetek: 1. e2 — e4; e7 — e5; 2. Sg1 — f3; Sb8 — c6; 3. Lf1 — b5; Sg8 — f6 ali pa mesto 3. Sg8 — f6 igra črni tudi 3. a7 — a6 se imenuje španska igra ali partija Lopeza. Tudi tukaj podamo namesto dolge razlage praktično partijo za 3... Sg8 — f6 in za 3... a7 — a6.

Partija 8. igrana v mojstrskem turnirju v New-Yorku 1889. med

beli: Burn		črni: Gunsberg.	
1. e2 — e4	e7 — e5	12. Tf1 — e1	Se5 — f7 c)
2. Sg1 — f3	Sb8 — c6	13. Dd1 — d4	Tf8 — e8 d)
3. Lf1 — b5	Sg8 — f6	14. Te1 × e8 +	Dd8 × e8
3. 0 — 0	Sf6 × e4	15. Ta1 — e1	Sf7 — e5
5. d2 — d4	Se4 — d6	16. Sf3 — d2	a7 — a6 e)
6. d4 × e5	Sd6 × b5	17. f2 — f4	De8 — f8
7. a2 — a4	Sb5 — d6	18. Sd5 — e4	Se5 — f7
8. Lc1 — g5 a)	f7 — f6	19. Sc3 — d5	Kg8 — h8 f)
9. e5 × d6	Lf8 × d6	20. Se4 × d6	Sf7 × d6
10. Lg5 — h4	0 — 0	21. Sd5 × c7 g)	Sd6 — f5
11. Sb1 — c3	Sc6 — e5 b)	22. Dd4 — f2 in dobi.	

Opazke. a) Jako močna poteza, ki odloči partijo! b) Bolj jasno in gotovo je tukaj Ld6 — e7 ali pa g7 — g5. c) Belemu se nudi priložnost dobiti „tempo“; črni bi boljše igral Se5 × f3 +. d) Teoretično nepravilna poteza, ker odpre nasprotniku za stolp (turn) e vrsto. Stolpa nikdar ne menjaj, ako dobi s tem nasprotnik prosto novo vrsto (v tem slučaju e1 do e8). e) Nima boljšega odgovora. f) Manjka dobre obrane! g) Preti Dd4 × d6, ker na Df8 × d6 gre beli Te1 — e8 +! Posledica 13. poteze črnega!

Partija 9., igrana 19. — 20. oktobra 1909. v Parizu med

beli: dr. E. Lasker		črni: D. Janovski.	
1. e2 — e4	e7 — e5	19. Sf3 — h4	g7 — g6
2. Sg1 — f3	Sb8 — c6	20. Td1 — f1	Kf7 — g7
3. Lf1 — b5	a7 — a6	21. f2 — f4	e5 × f4
4. Lb5 — a4	Sg8 — f6	22. Sh4 × f5!!	Le6 × f5!
5. 0 — 0	Lf8 — e7	23. e4 × f5	Le7 — d6
6. Tf1 — e1	d6 — d5	24. Sa5 — c4	Ta6 × a1
7. La4 × c6 +	b7 × c6	25. Tf1 × a1	Th8 — e8!
8. d2 — d4	Sf6 — d7	26. De2 — f3	Da8 — d8
9. d4 × e5	d6 × e5	27. Df3 × c6	Sc5 — e4
10. Sb1 — d2	f7 — f6	28. Sc4 × d6	Dd8 × d6!!
11. Sd2 — e4	a6 — a5	29. Dc6 × d6	c7 × d6
12. Lc1 — d2	a5 — a4	30. Lc3 — d4	g × f5
13. Sc4 — a5	Ta8 — a6	31. Ta1 — a2	Kg7 — f7
14. Dd1 — e2	Sd7 — c5	32. c2 — c3	Kf7 — e6
15. Te1 — d1	Lc8 — e6	33. Kgl — f1	Te8 — c8
16. b2 — b4	a4 × b3 ¹	34. Kf1 — e1!	Tc8 — b8
17. a2 × b3	Dd8 — a8	35. b3 — b4	Ke6 — d5
18. Ld2 — c3	Ke8 — f7	36. Ke1 — f2	Kd5 — e4

¹ En passant — mimogrede vzame.

37. Ta2 — a6!
38. Ke2 — f3
39. Ta6 — a5

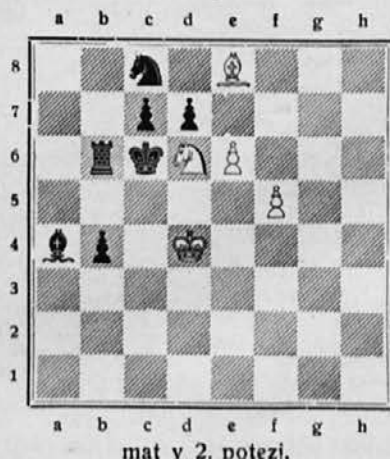
Tb8 — g8
Tg8 — g4
Se4 — d2+

40. Kf3 — f2
41. Kf2 — f3
42. Kf3 — f2

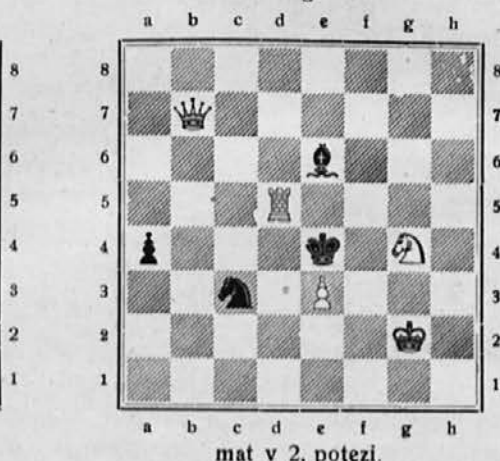
Sd2 — e4 +
Se4 — g5 +
Sg5 — e4 +
remis!!

Časopis českých šachistů pravi o tej partiji: S obou stran virtuosně hrana. Tu podamo šaholjubom za vajo dve nalogi:

Naloga 4.

Naloga 5.

O izidu svetovnega šahovskega boja, ki se sedaj vrši v Berlinu med dr. E. Laskerom in K. Schlechterom sporočimo prihodnjč, ko bo boj končan. Časopis českých šachistů se naroča za 7 kron pri Mag Pharm. Ant. Toman Praha V. 7.

Drobiž.

Popravek. V št. 5 na str. 118. bi moralo stati v 4. v. Drobiža: Vrhovlju nam. Vrhpolju.

Jakoba Alešovca izbran¹ spisi. Drugi popravljeni natis. Priredil Jožef Volc. Kako sem se jaz lkal l. zvezek, 1. del Založila „Katoliška Bukvarna“ v Ljubljani. Vsakdo bo z velikim zanimanjem bral to knjigo. Dijak pa je ne bo dal prej iz rok, dokler je slastno ne prebere do konca.

Kaj jo dela tako zanimivo? Vsebnina o mladem življenju v borbi za ideale, zasoljena z zdravim humorjem. — Marsikateri bravec bo spoznal v njej svojo lastno „fotografijo“. Zlasti oni spomini iz detinjih let, pred šolsko dobo, so kolikortoliko slični pri vseh, kar se jih je rodilo pod kmetiško streho. Vsebnina knjige je torej sorodna našemu lastnemu življenju, zato nas tako mikla in vleče. Človek se pri tem berilu kar nehote izgubi in zasana v ona zlata brezskrbna leta, ki jim ni para v dobi človeškega življenja, kakor poje o njih naš pesnik Medved:

„Bilo je, kot bi nikdar ne bilo
in nikdar ne bode poslej.“

Drugi del, šolska doba pisateljeva pa je obenem žalna kulturna slika iz šolske zgodovine našega naroda. — Nam mlajšim, ki se nam je podajal v ljudski šoli in tudi še v spodnji gimnaziji ves pouk v mill slovenščini, skoraj kri zavre, ko beremo te spomine iz te tožne dobe, ko se je slovenščina na slovenskih tleh smatrala za dižaven greh, ki se je zatiral s „štaberlom“, klečanjem, „pelitencem“, lazanjem in drugimi takimi „vrlo kulturnimi“ sredstvi, ki jih je tedanja nemškutarška šolska oblast nalagala učiteljem za bojno sredstvo proti slovenščini.

V hudih in zarjavelih okovih je bila takrat še slovenska misel. Zato tem večja čast in slava možem, kakor so bili Bleiweis, Slomšek in dr., ki so te nevedne vezi razbili in se borili za narodovo prostost, veljavo in čast.

Kaj se da iz pisave brati. Pedagogi trdijo, in to res izkušnja uči, da se energija, ki jo ima človek v svojem značaju, razodeva pri vsem njegovem ravnanju in dejanju. Proseva vsako njegovo delo, kakor solnce vsako rošno kapljo. Energija pa, ki si jo je človek

priporil v eni stvari, polagoma krepil tudi druge njegove zmožnosti, kakor toplota, ki se širi iz ognjišča po vsem mrzlem prostoru. Ravnotako je pa tudi s slabimi stranmi človekovega značaja. Ena slabost slabi vse zmožnosti in se kaže na površini vseh človekovih dejanj. Zato se da iz kakovosti enega samega dejanja sklepati na ves značaj dotičnega človeka; ker delo je produkt našega duha. Dopravščeno delo priča o dovršenem značaju, pomanjkljivo o pomanjkljivem, slabo pa o slabem značaju. Tako je redno, dobe se pa seveda tudi izjeme: tudi najboljšemu človeku se včasih kaj ponesreči, tudi najslabšemu včasih kaj posreči.

Tudi iz pisave se da sklepati o človeškem značaju. Saj že sodimo, ali je pisava moška ali ženska, če prav nima spol nanjo toliko vpliva kakor značaj. Zato je posebna znanost — grafologija —, ki se peča s kakovostjo pisave in sodi po njej o značaju pisca.

Ako kdo piše snažno, dela iste črke. Kolikor mogoče vedno enako, piše v ravni črti in isti legi, da ne visi ena črka naprej, druga pa nazaj, izpiše vsako črko, zlasti zadnje v besedah, do konca, mora pri vsem tem precej paziti in se za vse te lastnosti čedne pisave potruditi. Razodeva torej že v svoji pisavi polet in prizadevanje za rednost, harmonijo, snažnost, natančnost in točnost. O rednem, snažnem, natančnem in točnem človeku pa lahko trdimo, da je dober značaj. Dobre lastnosti namreč, ki se kažejo pri njegovi pisavi, ne ostanejo samo pri črki, ampak oplode tudi druge njegove zmožnosti.

Ako pa vidimo, da se kdo pri pisavi ne potrudil, lahko z gotovostjo sklepamo, da je tudi pri drugem svojem delovanju bolj zaničen. Ako n. pr. vidimo pisavo, v kateri je takorekoč „črkovna vojska“ — črka proti črki, kakor bi jih vihra zvijala semtertja, naznanja ta prikazen piščevjo vihravost, nestanovitnost: enkrat tako, drugič drugače. — Ako kdo ne izpisuje zadnjih črk popolnoma, ampak končava v samih valovitih črtah, podobnih grškemu cirkumfleksu, se tu javlja površnost; ki nobene stvari pošteno do konca ne izpelje. — Pomanjkanje ločil, pik nad i in j, strešic nad č, š, ž, je simptom nepazljivosti, netočnosti. — Če kdo veliko črta in morda še maže, je to znamenje, da dotični ni ravno poseben prijatelj snage.

Prof. dr. Forster pripoveduje, da je eden njegovih prijateljev celo poznal, če se je kdo v pismu zlagal. Pravi namreč, da so zlagane besede pisane nekako neodločno in boječje, ne z ono gotovostjo in krepkostjo kakor resnične vrste. — Kdor torej veliko piše, ima veliko prilike, vaditi se v vztrajnosti, doslednosti, rednosti in snažnosti ter tako krepiti in blažiti svoj značaj.

Karamsin o Rusih. Poznavatelj ruske zgodovine se je gotovo čestokrat vprašal, premotrujoč vpliv Nemcev na razvoj največjega slovanskega plemena: „Kako to, da je bilo to ljudstvo tako malo samostojno?“ Pred vsem treba iskati vzroka v verskih zadevah.

Največji činitelj pri vzgoji značaja — tako posameznikov kakor celega naroda — je in ostane vera. Žal, da ni imel ruski narod v tem pogledu vseh onih pogojev, da bi si svoje naravne vrline spopolnil in dovršil. Oni boj, ki ga je morala prestati katoliška cerkev v srednji in zapadni Evropi za svojo samostojnost, kako poživljajoče, kako osvežujoče je deloval na katoliške narode! Ko se je pojavljala med katoličani verska malomarnost, hipna onemoglost v religioznem življenju, tedaj je vihar, ki so ga povzročili nasprotniki cerkve, gnilo izrval, slabo in omahljivo okrepil, dobro in zdravo poživil in utrdil. Ruska cerkev tega odpora proti svetnim mogotcem ne pozna v takem obsegu: kaj pa naj potem dvigne narod z elementarno silo, ako nima versko življenje te moči? — Drug vzrok ruske odvisnosti in nesamostojnosti pa je mongolsko gospodstvo, pod katerim so Rusi toliko časa trpeli v vsakem oziru. O vplivu te mučne sužnosti piše zgodovinar Karamsin: „Pozabili smo narodni ponos, priučili se pa najnižjim spletkam in lestem, ki nadomeščajo slabotnim moč. Goljufali smo Tatarje — zato smo se goljufali tudi med seboj; z denarjem smo se odkupovali iz barbarske nasilnosti, vnel se je v nas pohlep po denarju; lopovstvu tujih tiranov smo morali služiti, izgubili smo pri tem čut za razžaljenje in sramoto. Za časa Jaroslava je poznal Rus udarce samo pri pretepih. Mongolci so nam prinesli telesne kazni: vžgan pečat sramote za prvo tatvino, bič za politične prestopke.“ Proti višjim klečeplastvo, proti nižjim, slabotnim kruta sila — to so ostanki mongolske sužnosti v Rusih, ki se nam sempatja kažejo v zgodovini vsake dobe. Zanimivo je, kar piše iz časa prve delitve Poljske angleški poslanik Macartney o nadutosti in surovosti ruskih diplomatov. Značilno je, da pripisuje Anglež te ruske robatosti med ostanke mongolske sužnosti. „Način, kako obravnavajo ruski ministri, da predložijo brez vsakega prikrižanja svoje surove zahteve kot ultimati, ki ga morajo sprejeti brez pogojev in ugovorov vsi, ki ž njimi občujejo. Tako pretirano visoko mnenje imajo o svoji moči in so tako popolnoma prepričani, da se jim ni ničesa bati od drugih narodov, da si domnevajo, ta način njihovega nastopanja je najbolj primeren njihovemu dostojanstvu, njih koristi in stvari sami.“ Podobno tožijo iz poznejših časov angleški, posebno pa francoski poslaniki.

Helvetius. Ena izmed onih zanimivih prikazni, ki jih je rodil neposredni čas pred francosko revolucijo, je gotovo Claude Adrien Helvetius (1715—1771). Že v mladosti je kazal silno slavohlepnost, ki ga je spremljala celo življenje. Lockejeva knjiga „O človeškem spoznanju“ ga je privedla do prepričanja, da je vse naše spoznanje le čutno; v tem duhu je bilo vse njegovo poznejše znanstveno delovanje. Mladega, bogatega moža (300.000 fr. letne plače mu je donosila njegova služba), ki se mu je vsled sreče in prikupljive zunanosti vse klanjalo, pa ni mikalo dolgo časa nasladno življenje. Iskal je slave tam, ki se je mogla

doseči v njegovem času v najvišji meri: v literaturi. Pesnikom je dajal iz lastnega premoženja letno plačo; laskal se je na razne načine možem, ki so bili tedaj prvaki v slovestvenem delovanju: Montesquiniju, Voltairju, Diderotu. Izmed njegovih del omenjamo sledeča: *De l'Esprit*; *Du Bonheur*; *De l'homme*, *de ses facultés intellectuelles et de son education*; *Fiesco*. Moti se pa, kdor meni, da je bil Helvetius tak, kakor se nam kaže v svojih spisih. Bolj kot kdo drugi je bil ta mož otrok svojega časa. Težko, da bi bil prišel po svojih zmožnostih do one slave, s katero ga je svet ovenčal, ako bi ne bil stopil v tok svojega časa. Tedanji svet pa je smatral kot filozofe one, ki so drzno tajili Boga, nesmrtnost, večne zakone npravnosti. Bolj kot se je kdo odlikoval v tem, za tem večjega filozofa je veljal. Helvetius je moral po tej poti kreniti, ako je hotel priti do slave, po kateri je tako silno koprnel. Sam v svojem zasebnem življenju mil, pošten, blag (ko je bil še v službi, je predvsem varoval uboge, podpiral potrebne, delil mnoge dobrote), je podrl v svojih knjigah zadnje meje npravnosti. (Vsled tega protislovja mu je postavil Rousseau v „*Emilu*“ spomenik: „Zastonj se trudiš, ponižati se pod samega sebe: tvoj duh priča za te zoper tvoja načela, tvoje dobrohotno srce zatajuje tvoj nauk.“) V knjigi „*De l'Esprit*“ slika človeka kot dovršeno žival, brez vsakega umskega delovanja. Glavna nagiba našega delovanja sta ljubezen do slasti in bojazen pred kaznijo. Pravica in krivica se menjata po času in kraju. Lakota in ljubezen — to sta glavni gonilni sili v družabnem življenju. Knjiga je doživela 50 izdaj; prestavljena je bila skoro v vse evropske jezike. Znanstvenega pa ima zelo malo; drzne trditve brez vsakih dokazov: tepec je, kdor tega noče verovati! Kako so trezni duhovi to knjigo sprejeli, ni treba poudarjati. A nekaj mož, ki niso bili ravno cerkvenega duha, omenimo: „V knjigi primanjkuje enota mišljenja, so sami zapeljivi stavki in goljufivi sklepi, napete stvari in popolna, zmedena norost; na nje vrhu pa stoji francoska republika.“ (Friderik II.) Diderot je tudi obsojal knjigo, češ, da ima toliko napačnih nazorov in daje izpričevalo, kako slab okus da ima pisatelj. Voltaire je dejal: „Neumnost, na dvoru biti filozof, med filozofi pa dvorjan.“ Robespierre je še l. 1792. ožigosal Helvetia kot ničvrednega beletrista in kot bitje brez vsake npravnosti; njegova soha je bila v klubu Jakobincev na ukaz Robespierra razbita v drobne kosce. — In ko bi bilo vsaj to pristno, kar je Helvetius nagromadil v svoji knjigi! Tako nam pa zatrjujejo osebe, ki so z njim občevali, da je s trudem spravil na papir, kar je vjel iz pogovora v raznih salonih. Ma dame du Deffand zatrjuje celo, da *De l'Esprit*

ni drugega, nego posnetek onih neslanih dovtipov, ki so si jih njeni gosti dovoljevali v njenem salonu. Kdor pozna salonsko življenje pri Francozih in njega pomen za revolucijo, si lahko razlaga pomen teh besedi. — Knjigo, dasi se je s svojimi protislovji sama sebe pobijala, so širili nasprotniki kotoličanstva po svojih močeh. Slavljeni Gottsched, ki jo je prevedel v nemški jezik, pravi v predgovoru, da mora biti to delo protestantom posebne koristi, ker jo katoličani tako strastno preganjajo. Tudi o drugih knjigah, ki jih je spisal Helvetius trdijo osebe, ki so ga osebno dobro poznale, da so polne najbolj drznih trditve, le da bi došel do tako zaželjene slave. Moža, ki ni dobil priznanja pri lastnih prijateljih in somišljenikih, kajpada pametnim možem ni bilo treba Bog ve kako zelo pobijati

Washington o veri. Zgodovina nas uči, da se je rovanje zoper vero vedno začelo pri vrhu — pri vladah — seveda na škodo njih samih. Žalost za vlado, ki ima brezverske podložnike. — Čujmo, kako sodi o pomenu vere za javno blaginjo Washington, ki ga tudi naši mladi bravci že precej dobro poznajo. Leta 1797. je bil že tretjič izvoljen za prezidenta severnoameriških združenih držav, a volitve ni hotel sprejeti. Ob tej priliki je vzel takorekoč slovo od ljubljenega naroda v prelepem govoru. Med drugim je rekel: „Vera in morala sta neobhodno potrebni podpori, ki mora na njiju sloneti vsako npravnstveno delo in vsak duševni razvoj, ako hoče pospeševati politično bogostanje kake dežele. Kdor izkuša podreti ta dva stebra človeške blaginje, na katerih slonijo vse dolžnosti človeka in državljana, nima pričakovati nobenega dokaza ljubezni in priznanja od svoje domovine. Ne samo pobožen vernik, ampak tudi zviti in prekanjenci politik mora spostovati in ceniti ti dve voditeljici človeštva. Cele zvezke knjig bi moral napisati, ko bi hotel navesti vse mnogovrstne vplive, s katerimi sta vera in morala blagodejno vplivali na posameznika in na cele narode. Stavim samo eno vprašanje: „Kje je še potem varnost za človekovo premoženje, čast in življenje, ako zamre čut verske obveznosti in dolžnosti, ki smo jo obljubili pod prisego, ki je pri sodiščih še edino sredstvo, da se pride resnici na sled?“ Domnevanje, da morala lahko obstoji brez vere, bi morali prej pošteno preizkusiti, predno bi ga pustili do veljave. Naj se med gotovimi ljudmi še toliko govori o dobrem vplivu čisto moralne vzgoje, vendar nas uči pamet in izkušnja, da se med narodom ne da ohraniti morala brez vere.“ Washington dobro si govoril, kakor bi živel v naših časih in gledal današnjo Francosko.

Julija Štor, Ljubljana

Prešernova ulica št. 5.

Največja zaloga čevljev

za gospode, dame in otroke. — Sportni čevlji iz najbolj
slovitih tovarn. — Pravi goiserski gorski čevlji. |||||

Priporočljiva domača tvrdka!

Podpisani izjavljam v imenu stavbnega odbora za zidanje nove
cerkve v Šmihelu pri Žužemberku, da je gospod

Rajko Sušnik, umetni steklar v Šiški

napravil v imenovani cerkvi enajst novih oken, krasno in umetno v gotskem
slogu izdelanih, v splošno zadovoljnost in po zmerni ceni ter je zato v svoji
stroki vreden najboljšega priporočila.

Za stavbni odbor:

V Šmihelu, 12. avg. 1909.

Francišek Gabršek, župni upravitelj.

:: Domača tvrdka! ::

Gričar & Mejač

Ljubljana, Prešernova ul. 9

Najstarejša in največja
trgovina s izgotovljeno obleko.

Velika zaloga krajc, ovratnikov
in kravat za gospode.

— Ilustrirani deniki za franco na razpologo. —

Priporočava se preč. dahovčini v naro-
čila za izvršitev raznovrstne

duhovniške obleke

iz zamenjeno dobrega in trpežnega blaga
razne kakovosti, katerega imava prav
mного v zalogi. Postreževa na željo s
vzorci ter avo v stanu vsled nakupovanja
v množinah in obširne trgovine posreči z
istilno dobrim blagom in natatno iz-
vršitvijo po najnižji ceni.

V zalogi imava

izgotovljene obleke

za gospode, dečke, gospe in deklice po
najnovejšem kroju in lepih vzorcih.

Prodajalna „Katol. tisk. društva“ (H. Ničman) v Ljubljani

priporoča svojo

bogato zalogo šolskih in pisarniških potrebščin,

kakor: raznovrstni papir, zvezke, noteze, razne zapisnike, ko-
pirne knjige, šolske in pisarniške mape, pisala, radirke, črnilo,
gumi, tintnike, ravnila, trikote, šestila, barve, čopiče ter
raznovrstne razglednice in devotionalije.